

KS. JAROSŁAW A. SUPERSON SAC
Kraków

HISTORIA I TEOLOGIA HYMNU *TE SAECULORUM PRINCIPEM*

Sobór Watykański II wskazał potrzebę reformy *Divinum Officium*¹. Przed zatwierdzeniem i opublikowaniem nowej *Liturgii godzin* jako *editio typica* ojcowie soborowi podali zasady reformy dla tej modlitwy (por. KL 89), dzięki której wyznaczony jej cel w Kościele zostanie osiągnięty (por. KL 88). Szczególnym elementem nowej liturgii godzin są hymny, które teraz rozpoczynają każdą kanoniczną godzinę, ukazując jej charakter „oraz pobudzają wiernych do pobożnego uczestnictwa w liturgii” (OWLG 173).

Zadanie zrewidowania hymnografii i włączenia nowych kompozycji do liturgii godzin zgodnie z normą 93 *Sacrosanctum Concilium* zostało powierzone grupie specjalistów, których sekretarzem został Anselmo Lentini². Owocem ich pracy jest hymnografia *Divinum Officium*, obejmująca 291 hymny.

Z tego bogactwa euchologii, którą wypracował Kościół jako swój poetycki, twórczy dorobek (por. OWLG 173), w 80-tą rocznicę ogłoszenia w 1925 r. *Quas primas*, a zarazem uroczystości Jezusa Chrystusa, Króla wszechświata, proponujemy przedstawienie i zanalizowanie hymnu dla nieszpornego *Domini nostri Iesu Christi universorum Regis Te saeculorum principem*³. Hymn ten należy do euchologii uroczystości umieszczonej w *editio typica* (LH 1972, t. IV, s. 426) i *editio typica altera* (LH 1987, t. IV, s. 470).

Editio typica altera z 1987 r. to już czwarta próba przedstawienia w Kościele całego oficjum dla uroczystości Chrystusa Króla. Poprzednie oficja to: (1) *Solemnitas Regni Domini Nostri Jesu Christi*⁴, zredagowane przez Jana Marię Sannę Solara

¹ Warto zauważyć, że ostatnio opublikowane nowe tłumaczenie dokumentów soborowych w języku polskim tytułuje IX rozdział Konstytucji o liturgii *Liturgia godzin*; por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski, nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 67. W tłumaczeniach poprzednich ten sam rozdział był opisany jako *Brewiarz*; por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst łacińsko-polski*, Poznań 1986², s. 77.

² Por. A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948–1975). Nuova edizione riveduta e arricchita di note e di supplementi per una lettura analitica*, w: A. PISTOIA, A.M. TRIACCA (red.), *Bibliotheca Ephemerides Liturgicae Subsidia*, t. XXX, Roma 1997, s. 536–537.

³ Por. A. LENTINI (red.), *Te decet hymnus. L'innario della „Liturgia Horarum”*, Typis Polyglottis Vaticanis, Città del Vaticano 1984, s. 67.

⁴ Por. *Solemnitas regni Domini Nostri Jesu Christi*, Torino 1905.

w 1905 r.⁵ (próba odrzucona przez Kongregację ds. Rytów), (2) *In festo D. N. Jesu Christi Regis*⁶ z 1925 r. (głównym redaktorem oficjum brewiarzowego i formularza Mszy św. był Alfred Ildefons Schuster), (3) owoc reformy Soboru Watykańskiego II, tzw. *editio typica* z 1972 r.

1. Tekst

Tekst hymnu nieszporów *Te saeculorum principem* jest kompozycją liryczną dość nam współczesną. Jej autorem jest Vittorio Genovesi, który ją napisał dla oficjum ogłoszonego w 1925 r. przez papieża Piusa XI. Anselmo Lentini po otrzymaniu pozwolenia od V. Genovesiego zmodyfikował hymn dla *editio typica* i zatytułował go *O Principe della pace, attira tutti i cuori*⁷, (*O Książę pokoju, przyciągnij wszystkie serca ku sobie* — tł. J.A. S.).

Hymn przetłumaczony na język polski możemy spotkać w dwóch przedsoborowych publikacjach książkowych⁸. Zawierają one próbę nie tylko jak najwierniejszego jego tłumaczenia, ale także dostosowanie treści hymnu do potrzeb muzyki i zasad poezji pisanej w naszym ojczystym języku.

Czytelnikowi prezentujemy następujące zestawienie tekstów:

<i>Hymny kościelne</i> (w nowym przekładzie ks. Tadeusza Karyłowskiego) 1932	<i>Liturgia horarum,</i> <i>editio typica altera,</i> 1987, t. IV, s. 470	<i>Liturgia godzin,</i> Poznań 1988, t. IV, s. 444
Narodów Królu świetlany, Wszech wieków Władco, o Chryste, Ty jeden dzierzysz bez zmiany Serc ludzkich berło wieczyste!	1. <i>Te saeculorum principem,</i> <i>te, Christe, regem gentium,</i> <i>te mentium, te cordium</i> <i>unum fatemur arbitrum.</i>	Ciebie Chryste, wyznajemy Królem czasu i wieczności, Władcą ludów całej ziemi, Dusz i serc najwyższym Sędzią.
Czerń niecna berła Ci przeczy, Odmawia władzy nad krajem: My ciebie kornie wszech rzeczy Najwyższym Królem uznajem!	5. <i>Quem prona adorant agmina</i> <i>hymnisque laudant caelitum,</i> <i>te nos ovantes omnium</i> <i>regem supremum dicimus.</i>	Tobie śpiewa chór aniołów I majestat Twój wychwala; Także my sławimy Ciebie Jako Pana wszystkich rzeczy.

⁵ Por. J. SUPERSON, *Historia uroczystości Jezusa Chrystusa Króla wszechświata*, Kraków 2005, s. 30–34, 89–100.

⁶ Por. SACRA CONGREGATIO RITUUM, *In festo D. N. Jesu Christi Regis*, AAS 17 (1925), s. 655–666.

⁷ A. LENTINI tytułuje kompozycję: *O Principe della pace, attira tutti i cuori* i modyfikuje hymn w następujących miejscach: wersety 5–6 *Scelestia turba clamitat* i *Regnare Christum nolimus* uważa za niepotrzebne; w wersecie 20 dla uzyskania krótszej kompozycji opuszcza dwie ostatnie strofy istniejące w wersji pierwotnej; w wersecie 22 tekst oryginalny *qui sceptra mundi temperas* zostaje zmodyfikowany, gdyż obraz berel postrzega się dziś jako anachroniczny; por. TENŻE, *dz. cyt.*, s. 67.

⁸ Por.: *Hymny kościelne*, tł. T. Karyłowski, Kraków 1932, s. 231–232; *Hymny Brewiarza Rzymskiego proprium Poloniae*, tł. J. Piwowarczyk, Poznań 1958, s. 196–197.

Pokoju, pelen czci, Książę,
Skoń, Chryste, hardych do zgody,
W Owczarni jednej niech zwiąże
Twa miłość wszystkie narody!

Wszak natoś w krwawej rozterce
Na krzyżu rozpiął ramiona,
Przeszyte włócznią swe serce
W płomieniach jawiąc nam z tona ...!

Wszak natoś w chleba kruszyny
Kształt skrytą w głębi ołtarza,
Twa dobroć łaską swe syny
Z przebitej piersi obdarza ...!

Niech Ciebie władców mozoły
I w jawnym holdzie lud szuka,
Niech zbożnej sławi trud szkoły,
Praw kodeks, sądy i sztuka!

Na świetnym królów diademie
Niech znak twój słońcem rozbłyska,
Ojczyście w pieczy miej ziemie
I ich domów ogniska!

Pieśń Tobie, Jezu, ślem chwały,
Co berło dzierzysz wszechświata,
Niech z Ojcem, z Duchem świat cały
Po wszystkie sławi Cię lata! Amen.

9. O Christe, princeps pacifer,
mentes rebelles subice,
tuoque amore devios
ovile in unum congrega.

13. Ad hoc cruenta ab arbore
pendes apertis brachiis,
diraque fossum cuspidē
cor igne flagrans exhibes.

17. Ad hoc in aris abderis
vini dapisque imagine,
fundens salutem filiis
transverberato pectore.

21. Iesu, tibi sit gloria,
qui cuncta amore temperas,
cum Patre et almo Spiritu
in sempiterna saecula. Amen.

Ty, coś Księciem jest pokoju,
Zbuntowany poddaj sobie
I w jednej swej owczarni
Zgromadź zabłąkanych ludzi.

Po to przecież krzyż przyjąłeś
I otwarłeś swe ramiona,
W sercu zaś przebitym włócznią
Ukazałeś żar miłości.

Po to jesteś na ołtarzu
W znakach chleba oraz wina,
I wylewasz z rany boku
Zdrój zbawienia dla swych
wiernych.

Tobie, Jezu, który rządysz
Przez swą miłość całym światem,
Niechaj będzie wieczna chwala
Z Ojcem i Najświętszym Duchem.
Amen.

Aby czytelnik mógł porównać poszczególne teksty hymnu, dla jego potrzeb w przypisie prezentujemy tłumaczenie wersji z *editio typica altera*⁹.

2. Struktura hymnu

Analizując strukturę hymnu, zauważamy myśl przewodnią ukrytą w kompozycji¹⁰:
a) wstęp: I i II zwrotka hymnu, które przedstawiają motyw celebracji;

⁹ „Ciebie wyznajemy jako Księcia wieków, Ciebie, Chryste królem narodów, Ciebie jako umysłów, Ciebie jako serc jednego sędziego. Którego wielbią pochylone zastępy niebian i chwalą hymnami, Ciebie my czcząc owacją nazywamy najwyższym królem wszystkiego. O Chryste, obdarzający pokojem książę, ujarzmij buntownicze umysły i swą miłością błędzących zgromadź w jedną owczarnię. Po to na krwawym drzewie wisisz z rozpostartymi ramionami i pokazujesz gorejące serce przebite srogim mieczem. Po to kryjesz się w ołtarzach w postaci wina i pokarmu, wylewając zbawienie synom z przebitej piersi. Niech będzie ci chwala, Jezu, który wszystko łagodisz miłością, z Ojcem i życiodajnym Duchem na wieczne czasy. Amen.”; t. A. Caba.

¹⁰ A. LENTINI przedstawia także strukturę kompozycji lirycznej hymnu liturgii godzin: (I) wstęp, „jedna lub więcej strof mających na celu przysposobienie ducha modlących się do oddania czci Bogu lub

- b) część główna hymnu i prośba: zwrotki III–V. Tych dwóch elementów nie można odizolować od siebie, gdyż razem tworzą jeden monolit;
- c) doksologia: zwrotka VI.

3. Komentarz

Poprzez hymn modląca się wspólnota Kościoła prosi Chrystusa, aby ujarzmił i podporządkował sobie buntownicze umysły (wiersz 10) oraz zgromadził błędzących w jedną owczarnię (wiersze 9-10).

W pierwszym dwóch zwrotkach i w wersecie 9 zostały przedstawione imiona i epitety charakteryzujące osobę Chrystusa, które wspólnota wyśpiewuje, oddając Jemu chwałę i rozpoczynając nieszporami uroczystość. Poszczególne imiona, określające „bohatera” celebrowanego misterium, to: *saeculorum principem* (por. Ap 1,5-6), *regem gentium* (por. Mi 5,1-5), *unum arbitrum* (por. Iz 2,2-5; J 5,27; Dz 10,42; 2 Tm 4,8), *regem supremum* (por. 1 Tm 1,15-17; Ap 1,8; 11,17; 19,15; 21,22), *princeps* (Ap 1,5), *princeps pacifer* (Ef 2,17; J 14,25; 16,33; Za 6,13; 8,12; 14,11)¹¹. Wszystkie one opisują osobę Chrystusa, Jego prawa i charakter. Odmalowany przez poszczególne określenia Chrystus jest wyznawany i kontemplowany przez ludzkie umysły i serca (por. wiersz 3). Wspólnota zebrana na modlitwę w tym uroczystym dniu naśladuje zastępy niebieskie, pochylone przed Chrystusem i chwalcące Go hymnami (por. wiersze 5-6). Ona partycypuje w tym niebiańskim przykładzie, oddając Jemu owacyjnie cześć jako *regem supremum* (por. wiersze 7-8).

Łatwo nam zauważyć, że Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu jest źródłem biblijnym dla każdego z tych imion: *princeps*, *arbiter*, *rex*, a zarazem imiona te są jakby poszczególnymi, specyficznymi cechami, atrybutami, które Chrystus posiada jako Król.

Należy również podkreślić, że zwrot *te mentium*, *te cordium* (wiersz 3) także odwołuje nas do źródła biblijnego znajdującego się w Ewangelii (Mk 12,30). Jest tam mowa o pytaniu postawionym Chrystusowi przez jednego z uczonych w Piśmie odnośnie do pierwszego ze wszystkich przykazań. Jak czytamy w perykopie, ten, kto

świętym, lub zasygnalizowanie motywu celebracji, bądź też zaproszenie do oddania chwały”, (2) korpus hymnu, „radość z Bożych tajemnic lub z zasług błogosławionego, albo podkreślenie charakteru Godziny”, (3) *petitio*, „niekoniecznie potrzebna, gdyż chwala oddana Bogu wystarcza sama w sobie. Jednak hymn” jest „jakby zawsze, jak mówiłem na początku, rodzajem *gloria supplex*, celebracją składaną Bogu i świętym, ku którym z przyjemnością zwraca się duch chrześcijański, także wzywając pomocy, aby kroczył ku Królestwu”; cyt. za TENZE, *dz. cyt.*, XXIII, (4) doksologia, hymn kończy się oddaniem chwały Bogu. Trzeba jednak podkreślić, że nie zawsze wykorzystuje się tę samą doksologię. Doksologia z zasady zwraca modlących się wiemych do Osoby Bożej, do której hymn się odnosił; por. OWLG 174.

¹¹ Do konsultacji została użyta: *Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum editio Sacros. Oecum. Concilli Vaticani II ratione habita iussu Pauli PP. VI recognita auctoritate Ioannis Paoli PP. II promulgata*, Liberia Editrice Vaticana 1979.

umysłem i sercem miłuje Boga, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex toto anima tua et ex tota mente tua et ex tota virtute tua* (Mk 12,33), ten jest blisko Królestwa Bożego, tzn. zna prawa pozwalające mu się do tego Królestwa zbliżyć już tu na ziemi.

Trzecia zwrotka w wierszach 10-11 identyfikuje dwie grupy osób: *mentes rebelles* i błądzących. Dla pierwszej z nich modlący się proszą o ujarznienie, podporządkowanie ich Chrystusowi rozpoznanemu jako *princeps pacifer*, natomiast dla drugiej grupy prosi się o zgromadzenie, włączenie ich do grona stanowiących jedną owczarnię. Czasownik ὑποτάσσομαι ma bardzo szerokie znaczenie w tekstach nowotestamentalnych: „podporządkować”, „zostać podporządkowanym” i „podporządkować się”¹². Chrystus jako Zbawiciel, potęgą, jaką posiada, może wszystko, co istnieje, sobie podporządkować (por. Flp 3,21). Kościół także jest podporządkowany Jemu jako swojej Głowie (por. Ef 5,22). Ten właśnie Kościół prosi wspólnie hymnem za błądzącymi, aby zostali włączeni w jedną owczarnię. Czasownik συναγωγή nie posiada jakiegoś szczególnego charakteru eklezjalnego w Nowym Testamencie¹³. Niemniej jednak „zgromadzić” lub „zebrać” w Pierwszym Liście do Koryntian ma znaczenie gromadzenia się w imię Pana Jezusa jako wspólnota uczniów, tworzących zgromadzenie liturgiczne i wyznających swą wiarę (por. 1 Kor 5,4; 11,18-20; 11,33-34; 14,26; 16,19). Przeciwnie do Nowego Testamentu — Stary Testament wskazuje na te momenty w historii narodu wybranego, podczas których akt gromadzenia się Izraela był wyrazem opiekuńczego zachowania się Boga względem swego ludu (por. np. Ez 11,17; Jr 29,14; Ps 147(146-147),2).

Czwarta zwrotka (wiersze 13-16) przypomina moment pasji Jezusa Chrystusa, która dokonała się na krwawym drzewie krzyża. Poprzez ten decydujący i krytyczny moment zbawczy, według autora hymnu, dwie wyżej opisane grupy: buntujący się i ci, którzy błądzą, mają możliwość odkrycia serca Jezusa. Staje się ono symbolem zaproszenia przedstawionym wszystkim, aby Go poznać, rozpoznać i w Niego uwierzyć. Serce Jezusa — i to się podkreśla w tekście hymnu — zostało przebite srogim ostrzem. Wspólnota, modląc się w ten sposób, odwołuje się do Janowej perykopy (por. J 19,34), mówiącej o przebiciu boku Chrystusa, z którego wypłynęła krew i woda. Chociaż człowiek Jezusowi Chrystusowi przebija bok, rani Jego ludzkie serce, to i tak Bóg nie przestaje kochać swego stworzenia, pokazując przebite, ale gorejące serce swego Syna. W ten oto sposób Kościół w czasie roku liturgicznego, uroczyście czcąc Chrystusa Króla, wpatruje się także w Jego serce, symbol miłości cierpiącej i zbawczej, miejscę, jak twierdził św. Augustyn, skąd wypłynęły sakramenty dla Kościoła¹⁴.

¹² Por. R. BERGMEIER, ὑποτάσσομαι, w: H. BALZ, G. SCHNEIDER (red.), *Dizionario Esegético Nuovo Testamento*, t. II, Brescia 1998, s. 1753-1754.

¹³ Por. H. FRANKEMÖLLE, συναγωγή, w: *tamże*, s. 1462.

¹⁴ *mortuo Christo lancea percuitur latus, ut profluant sacramenta, quibus formetur ecclesia*, w: AUGUSTINUS HIPONENSIS, *In Johannis Evangelium*, tract. IX, 10, lin. 34-35, CCL XXXVI/8, 96.

Piąta zwrotka hymnu (wiersze 17-20) odsyła modlących się do stołu ofiary, na którym ukrywa się Chrystus „pod postaciami wina i pokarmu” (por. np. Mt 26,26-28; 1 Kor 11,23-29). Postacie te, wino i pokarm, mają swe źródło w Jego przebitym boku, z którego wypłynęła krew i woda, i które dały początek sakramentowi Eucharystii. Spożyte ciało i krew Chrystusa są zadatkami przyszłej chwały (por. KKK 1402). Z procesu rozwoju treści hymnu, modlitwy Kościoła, można wnioskować, że wszyscy buntujący się i błędzący dzięki momentowi zbawczemu dokonanemu na krzyżu i aktualizującemu się podczas wieczerzy eucharystycznej nie prezentują się już jako błędzący i buntujący, ale teraz są *filii*. Stali się nimi, rozpoznając Chrystusa i Jego dzieło zbawcze ofiarowane im na ołtarzach.

Szósta, ostatnia zwrotka hymnu (wiersze 21-24) to doksologia. Jest ona skierowana do Jezusa, któremu oddana jest chwała, gdyż działając, wszystko łągodzi miłością. On panuje razem z Ojcem i życiodajnym Duchem od wieków po wieczne czasy (por. np. 2 Kor 13,13; 1 Kor 6,11; 1 P 1,2; Ef 1,3-14).

Hymn jest wpisany w koniec roku liturgicznego, w moment świętowania uroczystości Jezusa Chrystusa Króla wszechświata we wspólnocie Kościoła. Jest to więc królewski czas. Zebrana wspólnota jest świadkiem wyznawania samego Króla poprzez hymn śpiewany przez Jego wiernych i zarazem celebracji i obecności Jego osoby wśród modlących się. Oni zebrani na modlitwie w ostatnią niedzielę roku liturgicznego nie celebrują końca i nie antycypują jakiegoś nowego, nieznanego im początku. Ich modlitwa, oddająca cześć *saeculorum principem*, jest umiejscowiona w ich teraz – *hodie*, zamkniętym tutaj, a zarazem *in sempiterna saecula* Trójjedynego Boga.

4. Teologia hymnu

Dominantą hymnu jest aspekt chrystologiczny, który równocześnie jest królewskim. Kościół, aby zidentyfikować aspekt królewski, posługuje się opisem króla i jego dzieła. Opis ten jest zawarty w imionach, rolach przypisanych Chrystusowi. Imiona te napisane małą literą są tylko dopełnieniem, dookreśleniem imienia nad imionami, tzn. Jezusa Chrystusa, napisanego dużą literą. *Princeps, rex, arbiter* są także zadaniami, rolą, jaką Chrystus ma w Kościele, a ich artykułowanie staje się pewnego rodzaju *credo* w Niego w tym szczególnym dniu.

W rozpoznaniu i wyrażaniu wiary w Chrystusa jako Króla Kościołowi towarzyszy przykład pokłonu i hymnologii, jakie On otrzymuje ze strony zastępów niebieskich. W ten sposób ci, którzy się modlą tu na ziemi, wraz z zastępami niebieskimi tworzą jeden chór ludzko-niebiański, oddający słowem i czynem uwielbienie *regem supremum*.

Jest naturalną kolejną rzeczą, że analizując królowanie Jezusa Chrystusa Króla, należy postawić sobie pytanie: W jaki sposób On je realizuje i aktualizuje? Tekst

hymnu ofiaruje nam opis, jak Jezus Chrystus spełnia rolę króla i władcy, jak On panuje. Pierwszym obrazem, który pomaga nam odpowiedzieć na to pytanie, jest strofa czwarta. Chrystus, *princeps pacifer*, wisząc na krzyżu, prezentuje się nie tylko poprzez swoje rozpostarte ramiona, ale także przez otwarte serce, przebite srogim ostrzem żołnierza. Uczyniona w ten sposób rana daje możliwość zobaczenia Chrystusowego serca gorejącego względem tych osób, które w hymnie są określone mianem buntowniczych umysłów i błędzących. Jezus Chrystus Król, dla świętujących Jego uroczysty dzień i dla wszystkich innych, ponosząc śmierć na krzyżu, staje się jedyną skuteczną ofiarą za grzechy (por. Hbr 10,10-12) i poprzez nią uświęca lud (por. Hbr 13,12). Dla Kościoła jest On królem, ale ukrzyżowanym (por. 1 Kor 1,23), a miejsce, skąd widzialnie zainicjował i aktualizuje swoje królowanie, to drzewo krwawe. Dla wierzących pasją Chrystusa na krzyżu to Jego zwycięstwo, ofiarowane dla wszystkich, aby wszyscy mogli Go poznać jako Króla o otwartych ramionach i otwartym sercu.

Drugi obraz, mensa ołtarza, jest przedłużeniem wydarzenia zbawczego dokonanego na krzyżu. Tak jak z otwartego boku Chrystusa wypłynęła krew i woda, tak z ołtarzy pochodzi Ciało i Krew, sakrament Eucharystii. Ten ciągły dar Króla, który spożywa wspólnota – synowie, jest nieustającym strumieniem zbawienia wylewającym się z przebitego boku.

5. Zakończenie

Jezus Chrystus Król, *princeps pacifer*, nie panuje tak, jak realizują swą potęgę władcy z tego świata. On nie używa szpady ani nie nakłada podatków, ale zaprasza tych, którzy względem niego identyfikują się jako posiadający buntownicze umysły i błędzący do rozpoznania Go i uwierzenia Mu sercem i umysłem. Jego królewskość, objawiona ofiarą na krzyżu, jest kontynuowana, uobecniata na ołtarzach, a postaci eucharystyczne, w których jest obecny, są gwarancją Jego królewskiego majestatu.